

ANDREI TINU

CĂTĂLIN BOBOC

ISTORIA STATULUI ȘI DREPTULUI ROMÂNESC

NOTE DE CURS

ediția a 2-a revizuită și adăugită

Editura
Hamangiu
2020

CUPRINS

INTRODUCERE	1
CAPITOLUL I. STAT ȘI DREPT LA GETO-DACI	5
A. Aspecte teoretice	5
§1. Considerații generale despre geto-daci	5
§2. Dreptul geto-dac. Instituții juridice	7
§3. Burebista (82-44/35 î.Hr.)	9
§4. Decebal (85-106 d.Hr.)	10
B. Anexe	10
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	24
CAPITOLUL II. DACIA ROMANĂ. ORGANIZARE ADMINISTRATIVĂ, POLITICĂ ȘI JURIDICĂ	25
A. Aspecte teoretice	25
§1. Organizarea de stat	25
§2. Dreptul în Dacia romană	28
§3. Tripticele din Transilvania	29
B. Anexe	30
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	32
CAPITOLUL III. EPOCA MARILOR MIGRAȚII. FORMAREA POPORULUI ROMÂN	34
A. Aspecte teoretice	34
§1. Principalele popoare migratoare	34
§2. Obștea teritorială	38
B. Anexe	41
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	49

CAPITOLUL IV. EVUL MEDIU ROMÂNESC. FORMAREA STATELOR MEDIEVALE. STRUCTURI SOCIALE ȘI ORGANIZARE POLITICO-ADMINISTRATIVĂ	50
A. Aspecte teoretice	50
§1. Statele medievale românești	50
§2. Întemeierea Țării Românești	51
§3. Întemeierea Moldovei	53
§4. Tipul istoric de stat	55
§5. Organizarea de stat – Instituția Domniei	56
§6. Organizarea administrativă	57
§7. Organizarea administrativ-teritorială	60
B. Anexe	61
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	70
CAPITOLUL V. DREPT FEUDAL ROMÂNESC. LEGILE SCRISE ȘI NESCRISE ALE ȚĂRII	71
A. Aspecte teoretice	71
§1. Structura socială	71
§2. Persoanele	74
§3. Infrațiuni prevăzute în dreptul medieval	77
B. Anexe	78
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	83
CAPITOLUL VI. REGIMUL FANARIOT ÎN ȚĂRILE ROMÂNE	84
A. Aspecte teoretice	84
§1. Epoca fanariotă	84
§2. Reforma judecătorească	89
§3. Legislație civilă și penală. Pravilele. Codurile. Legiuri	90
B. Anexe	92
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	96

CAPITOLUL VII. DE LA O REVOLUȚIE LA ALTA.

LEGI ȘI NORME DE ORGANIZARE	97
A. Aspecte teoretice	97
§1. Revoluția de la 1821	97
§2. Regulamentele Organice	100
§3. Statul și dreptul în Transilvania	103
B. Anexe	105
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	111

CAPITOLUL VIII. UNIREA PRINCIPATELOR ROMÂNE.

DOMNIA ȘI REFORMELE LUI CUZA	112
A. Aspecte teoretice	112
§1. Statul român modern	112
§2. Impactul dreptului european asupra legislației românești din secolul al XIX-lea	116
2.1. Convenția de la Paris și statutul dezvoltător al acesteia	116
2.1.1. Unirea principatelor, între voința poporului și contextul internațional favorabil	117
2.1.1.1. Războiul Crimeii (1853-1856) – șansă a Principatelor la atingerea dezideratelor de independență și unire	117
2.1.1.2. Adunările ad-hoc	119
2.1.2. Statutul dezvoltător al convenției de la Paris	119
2.1.2.1. Prerogativele domnului	122
2.1.2.2. Componenta și atribuțiile Corpului legislativ	123
2.1.2.3. Procesul legislativ	124
2.1.3. Concluzii	124
2.2. Unele considerații privind impactul dreptului francez asupra celui românesc, în contextul formării României moderne	125
2.2.1. Modelul francez în principalele acte juridice românești din secolul al XIX-lea	126

2.2.2. Constituția de la 1866 și impactul ei asupra societății românești _____	132
2.2.3. Concluzii _____	136
B. Anexe _____	137
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru _____	146
 CAPITOLUL IX. STAT ȘI DREPT ÎN ROMÂNIA MODERNĂ (1866-1918) _____	
A. Aspecte teoretice _____	147
B. Anexe _____	150
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru _____	153
 CAPITOLUL X. ORGANIZARE STATALĂ, PRINCIPII ȘI ACTE DE DREPT ÎN PERIOADA INTERBELICĂ (1918-1938) _____	
A. Aspecte teoretice _____	154
§1. Considerații generale despre perioada interbelică ____	154
§2. Dreptul civil – procedura civilă _____	157
§3. Dreptul penal – procedura penală _____	159
§4. Introducere în evoluția legislației privind cetățenia română _____	160
4.1. Scurtă incursiune în legislația care reglementează cetățenia _____	161
4.2. Concluzii _____	167
B. Anexe _____	167
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru _____	176
 CAPITOLUL XI. EVOLUȚIA STATULUI ȘI DREPTULUI ROMÂNESC ÎN PERIOADA 1938-1944 _____	
A. Aspecte teoretice _____	177
§1. Cadrul general _____	177

§2. Regimul autoritar al lui Carol al II-lea (1938-1940) _____	178
2.1. Organizarea politico-administrativă a României în timpul dictaturii regale _____	181
§3. Dictatura militară a lui Ion Antonescu (6 septembrie 1940-23 august 1944) _____	182
3.1. Organizarea politico-administrativă a regimului antonescian _____	185
B. Anexe _____	185
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru _____	188
CAPITOLUL XII. REGIMUL COMUNIST DIN ROMÂNIA (1945-1989) _____	189
A. Aspecte teoretice _____	189
§1. Considerații generale _____	189
1.1. De la instaurarea comunismului la Declarația de independență față de Moscova _____	191
1.2. Colectivizarea _____	192
1.3. Canalul Dunăre-Marea Neagră, locul de penitență a elitei politice și intelectuale din România interbelică _____	193
§2. De la național-comunism la democrație: instituții politice ale regimului totalitar _____	194
2.1. Partidul Comunist Român – „forța motrice” a Republicii Socialiste România _____	197
2.2. Organizarea administrativ-teritorială a Republicii Socialiste România _____	199
B. Anexe _____	200
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru _____	204
Bibliografie selectivă _____	205

CAPITOLUL IX.

STAT ȘI DREPT ÎN ROMÂNIA MODERNĂ (1866-1918)

A. Aspecte teoretice

Până în 1923, când a fost abrogată implicit prin promulgarea altui act fundamental, Constituția din 1866 a suferit mai multe modificări: în 1879 a fost modificat art. 7 (care impunea restricții la naturalizare ca români), conform art. 44 din Tratatul de la Berlin din 1878; în 1884, când, urmare a proclamării României ca Regat, s-au modificat mai multe articole privind regele, dinastia, teritoriul, proprietatea, sistemul electoral, regimul presei; în 1917 au fost modificate art. 19, art. 57 și art. 67 cu privire la proprietate și dreptul de vot, astfel încât prin Decretul-lege din 10/23 noiembrie. 1918 s-a introdus „votul obștesc, obligator, egal, direct și secret, pe baza reprezentării proporționale”. Cele mai importante modificări ale regimului constituțional au survenit ca urmare a cuceririi independenței de stat. Problema independenței a primit, înainte de 1877, două genuri de soluții: pe cale pașnică sau prin război. Calea pașnică era, evident, de preferat, însă Marile Puteri n-au dat curs solicitărilor făcute de guvernele țării și de personalitățile politice românești^[1].

În iunie 1876, ministrul de externe Mihail Kogălniceanu a formulat o notă către agenții diplomatici români de pe lângă Poartă și Puterile Garante, în care, în numele țării, cerea: recunoașterea individualității statului român și a numelui de România; admiterea reprezentantului României în corpul diplomatic; asimilarea supușilor români din Turcia situației celorlalți supuși români; inviolabilitatea teritoriului României; încheierea cu Imperiul Otoman a unor convenții comer-

[1] *Istoria statului și dreptului românesc, op. cit., p. 84-87.*

ciale, poștale și telegrafice (ca de la stat la stat); recunoașterea pașaportului românesc; fixarea graniței dintre România și Turcia la gurile Dunării. În 1876, Poarta Otomană a inserat în Constituția Imperiului prevederea conform căreia România era „provincie privilegiată” a Turciei. În acest fel, orice stat care ar fi recunoscut România ca stat independent s-ar fi aflat în situația de a fi acuzat pentru intervenție în afacerile interne ale Turciei. Rămânea, deci, numai calea războiului^[1].

Răzcoalele antiotomane ale bulgarilor au furnizat Rusiei motivul necesar, iar Convenția încheiată cu România la 4 aprilie 1877 i-a deschis drum spre Dunăre. Guvernul român a permis armatei ruse liberul tranzit spre fluviu și i s-a acordat tratamentul rezervat armatelor prietene. În schimb, Rusia se angaja să respecte „drepturile politice ale statului român astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și apăra integritatea actuală a României”. Armata rusă urma a-și plăti transportul și aprovizionarea. Rusia nu a luat în considerare dorința României de a participa la război. Motivele s-au văzut după încheierea conflictului, când Rusia, prin pacea impusă la San Stefano, dar și prin cea convenită la Berlin, a încălcat convenția din 4 aprilie, anexând județele Cahul, Bolgrad și Ismail (care se aflau sub stăpânire românească din 1856). Așadar, Rusia nu a dorit de la început ca România să aibă dreptul de a participa la încheierea păcii. Participarea efectivă a României la război s-a produs ca urmare a înfrângerilor suferite de armata rusă pe frontul din Balcani; prin celebra telegramă din 19/31 iulie 1877, marele duce Nicolae, comandantul armatei ruse, i-a solicitat domnitorului Carol să treacă Dunărea cu armata „după cum dorești”. Această ultimă expresie semnifică renunțarea la condiția ca armata română să fie pusă sub comandament rus în eventualitatea participării la război^[2].

[1] *Ibidem.*

[2] *Ibidem.*

Pe plan constituțional, cucerirea independenței de stat a fost urmată de preluarea, la 9/21 septembrie 1878 de către Carol, a titlului de Alteț regală, pas către proclamarea Regatului. La 14 martie 1881, după votul exprimat de Parlament, România s-a proclamat Regat, iar la 10/22 mai 1877, Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen și soția sa Elisabeta de Wied au fost încoronați^[1].

Codul civil adoptat în vremea domniei lui Alexandru Ioan Cuza a intrat efectiv în practica judiciară, economică. Datorită dezvoltării industriale accelerate din anii 1887-1914, s-au impus unele modificări și adăugiri în materia dreptului comercial. În anul 1887, după încetarea valabilității Convenției comerciale cu Austro-Ungaria (care, așezată pe principiul liberului schimb, blocase pentru un deceniu dezvoltarea țării), a fost adoptată prima lege de încurajare a industriei naționale. Întreprinzătorii care investeau cel puțin 50.000 de lei sau foloseau cel puțin 25 de muncitori beneficiau de o serie de facilități privind terenurile, impozitul mașinilor, materiilor prime, transportul pe cale ferată etc. O nouă lege de încurajare a industriei naționale a fost promulgată în anul 1912, creând un regim favorabil întreprinzătorilor români, în raport cu cei străini. Rezultatele au fost excepționale, căci în numai câteva decenii țara a cunoscut revoluția industrială, sporindu-se de mai multe ori capacitățile economice. Ca urmare, au devenit necesare reglementări juridice în domenii de specialitate economică, precum mărcile de fabrică și de comerț (1879), brevetele de invenție (1906), proprietatea minieră (1895). În anul 1887, s-a adoptat un nou Cod comercial (conceput după modelul Codului de comerț italian din 1882), având patru părți, între care una despre comerțul maritim și navigație, alta despre faliment, alta despre exercițiul acțiunilor comerciale^[2].

În domeniul dreptului penal, s-au produs relativ puține modificări, mai ales prin prevederi conținute în legi speciale care au incriminat anumite cazuri grave, fapte precum spionajul, nerespectarea regu-

[1] *Ibidem*.

[2] E. CERNEA, E. MOLCUȚ, *op. cit.*, p. 246-259.

lilor privind păstrarea secretului de stat, trădarea de patrie. Unii cercetători au considerat Codul penal român din 1865 (aplicat până în 1937) ca fiind cel mai blând din Europa. Sancțiunea capitală nu făcea parte din sistemul de pedepse. Codul procesual civil a fost aplicat împreună cu unele reglementări aduse în anul 1900, cu prilejul republicării Codului din 1865. Scopul acestora a fost să amelioreze procedura și să accelereze soluționarea litigiilor. Alături de procedura contencioasă, desfășurată în ședință publică, conform principiilor oralității și contradictorialității, s-a introdus o procedură grațioasă, cu desfășurare în cabinetul președintelui instanței, fără dezbateri extinse, cu pronunțare imediată. Această procedură s-a aplicat mai ales în procesele dintre proprietari și chiriași. În domeniul dreptului procesual penal, s-a introdus procedura detaliată în legea din 1913 privind instrucțiunea și judecarea în fața instanțelor corecționale a flagrantelor delicta, numită și Legea micului Parchet; persoanele prinse în flagrant delict pe teritoriul orașelor reședință de județ puteau fi arestate, duse pentru interogare la procuror și trimise în aceeași zi în fața judecătorului, care prezenta sentință fără parcurgerea fazelor de constatare, urmărire, instrucțiune. Legea pentru organizarea judecătorească din 1909 a stabilit următoarele instanțe de judecată: Judecătoriile de ocoale; Tribunalele de județ; Curțile de apel; Curtea de Casație. Curțile de apel funcționau numai la București, Craiova, Iași și Galați^[1].

B. Anexe

1. Modificarea Legii electorale (1884)

„Titlul I: Despre colegiile electorale

Art. 1 – Adunarea Deputaților și senatorilor se compune din persoanele alese în modul următor: [...]

^[1] *Ibidem.*

Art. 2 – Corpul electoral este împărțit în fiecare județ în trei colegii.

Art. 3 – Fac parte din colegiul întâi toți cei care, întrunind celelalte condițiuni cerute de lege, au un venit funciar rural sau urban de cel puțin una mie două sute de lei.

Art. 4 – Fac parte din colegiul al doilea toți acei care, întrunind celelalte condiții prevăzute de lege, au domiciliul stabil și reședința în orașe și plătesc către stat o dare anuală directă de orice natură de cel puțin 20 de lei.

Sunt scutiți de cens în acest colegiu:

- a. Profesiunile libere;*
- b. Ofițerii în retragere;*
- c. Pensionarii statului;*
- d. Cei care au absolvit cel puțin învățământul primar. [...]*

Art. 5 – Fac parte din colegiul al treilea toți cei care nu sunt alegători în colegiul întâi și al doilea și plătesc o dare cât de mică către stat.

Alegătorii acestui colegiu, care au un venit funciar rural de la 300 de lei în sus și care știu citi și scrie, pot să voteze, după voința lor, sau direct pe deputat la orașul de reședință de județ, sau indirect pe delegat în comunele lor, împreună cu alegătorii fără știință de carte și care nu au venitul cerut.

Votează asemenea direct cu dispensă de cens:

- a. Învățătorii sătești și preoții.*
 - b. Cei ce plătesc o arendă anuală de cel puțin una mie lei.*
- 50 de alegători aleg un delegat.*

Primarul, notarul, perceptorul, șeful de garnizoană, precum și orice funcționar public nu vor putea fi aleși delegați. [...]

Art. 7 – Pentru Senat, corpul electoral se împarte în fiecare județ în două colegii.

Art. 8 – Fac parte din colegiul întâi aceia ce au venit funciar rural sau urban de cel puțin 2.000 de lei anual, cu dispensă de cens pentru următoarele persoane:

- a. Foștii și actualii președinți sau vicepreședinți ai vreuneia din Adunările Legiuitoare.*
- b. Foștii și actualii deputați sau senatori care au făcut parte din două legislaturi.*
- c. Generalii și coloneii. [...]*
- d. Foștii și actualii miniștri sau reprezentanți diplomatici ai țării.*
- e. Foștii și actualii membri sau președinți de Curte, procurori generali pe lângă curțile de apel, președinți, membri sau procurori la Curtea de casație.*
- f. Aceia ce au diplomă de doctor sau de licență în orice specialitate și care vor fi exercitat profesiunea lor în timp de șase ani.*
- g. Membrii Academiei Române.*

Art. 9 – Fac parte din colegiul al doilea toți alghătorii direcți din orașe și din comunele rurale care au un venit funciar rural sau urban de la 2.000 lei în jos până la 800, precum și comercianții și industriașii care plătesc o patentă de clasa I sau de clasa a II-a.

- a. Aceia ce posedă o diplomă de doctor de orice specialitate, sau un alt titlu echivalent cu acela de doctor, emanat de la școli speciale superioare.*
- b. Licențiații în drept, în litere, filosofie sau științe.*
- c. Foștii și actualii magistrați care au funcționat timp de șase ani.*
- d. Inginerii, arhitecții, farmaciștii și medicii veterinari cu diplomă.*
- e. Profesorii școlilor din orașe, ale statului sau ai școlilor secundare recunoscute de stat.*

f. Pensionarii care primesc o pensie minimum 1.000 de lei anual. [...]^[1].

2. Constituția din 1866 - articolul 7

„Art. 7 – Însușirea de Român se dobândește, se conservă și se pierde potrivit regulilor statornicite prin legile civile.

Numai străinii de rituri creștine pot dobândi împământarea^[2].

3. Modificarea articolului 7 din Constituție (1879)

„Art. 7 – Diferența de credințe religioase și confesiuni nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile și a le exercita^[3].

C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru

1. Constituția de la 1866.
2. Care au fost costurile și beneficiile participării României la Războiul de Independență?
3. Organizarea judecătorească în perioada 1866-1923.
4. Drepturile minorităților naționale în perioada 1866-1923.
5. Drepturile românilor din Transilvania în perioada 1867-1918.
6. Organizarea politico-administrativă a României în perioada 1866-1923.

[1] B. MURGESCU (coord.), *op. cit.*, p. 226.

[2] *Constituția și legea electorală*, București, Imprimeria Statului, 1866, p. 34, în *ibidem*, p. 250.

[3] HAMANGIU, I, p. 4, în B. MURGESCU (coord.), *op. cit.*, p. 250.